

تنفس در فضای قیمت‌های پایین نفت

بهروز بیگ علیزاده

(تحلیل‌گر ارشد بازار نفت)

سال قبل از آن خواهد بود، در حالی که در ابتدای سال تصور می‌شد که تقاضای سال ۲۰۰۸ در حدود ۱۳ میلیون بشکه در روز بیشتر از سال ۲۰۰۷ باشد. در سال ۲۰۰۹ نیز پیش‌بینی می‌شود تقاضا ۱۵۰ هزار بشکه در روز دیگر کاهش یابد و به حدود ۸۵/۷ میلیون بشکه در روز تنزل پیدا کند. بنابراین در صورت تداوم وضعیت فعلی اقتصاد، ضعف قیمت‌های نفت در سال ۲۰۰۹ نیز ادامه خواهد یافت و پیش‌بینی می‌شود که اوضاع اقتصاد جهانی حداقل تا پایان سال امکان بازگشت به وضعیت سابق را نداشته باشد. در این میان اوپک در اجلاس ۱۵۱ خود در هفدهم دسامبر ۲۰۰۸ تصمیم گرفت تولید خود را (بدون عراق و اندونزی) از ابتدای سال ۲۰۰۹ به میزان ۲/۴ م ب کاهش دهد. این کاهش از پایه تولید سپتامبر ۲۰۰۸ محاسبه خواهد شد. به این ترتیب در صورتی که اعضا تعهدات خود را به طور کامل رعایت کنند، تولید اوپک از ابتدای سال ۲۰۰۹ در سطح ۲۴/۸۴۵ میلیون بشکه در روز قرار خواهد گرفت. اما احتمال می‌رود که ایشان به طور کامل به تعهد خود عمل نکنند.

به دنبال کاهش شدید قیمت‌های نفت، میانگین قیمت سبد اوپک که در جولای ۲۰۰۸ در سطح ۱۳۷۲۲ دلار قرار داشت در دسامبر به حدود ۳۹۷۲ دلار تنزل کرد. در واقع این میانگین ظرف شش ماه به میزان ۹۲/۰۲ دلار در بشکه سقوط کرده است. بحران مالی بین‌المللی، ضعف تقاضا، وجود عرضه مازاد در بازار، بالا بودن سطح ذخیره‌سازی‌های نفتی در کشورهای OECD اقدام بورس بازان به فروش قراردادهای نفتی، رفع تهدیدهای ژئوپلیتیک و تقویت نسبی ارزش دلار، همگی عواملی هستند که در کاهش قیمت‌ها نقش دارند اما در این بین، بحران مالی که اینک به بحران اقتصادی تبدیل شده است مهم‌ترین عامل است. این بحران با تحت تأثیر قرار دادن تقاضا بنیادهای بازار نفت را تضعیف کرده است. آخرین برآوردهای اوپک نشان می‌دهد که تقاضای نهایی سال ۲۰۰۸ در حدود ۷۰ هزار بشکه در روز کمتر از

شوند از سرمایه و فناوری خارجی استفاده کنند. در این صورت موج ملی گرایی که در شش سال گذشته آغاز شده بود متوقف گردیده و یا روند آن معکوس خواهد شد. آن‌ها نمی‌توانند توسعه صنعت نفت که تنها منبع اصلی تأمین ارز ایشان است را رها کنند. در زمان بالا بودن قیمت‌ها، تولیدکنندگان از قدرت چانه‌زنی بالاتری در مذاکرات برخوردار بودند، اما با تداوم کاهش قیمت‌ها ممکن است به تدریج ناچار شوند شرایط جذاب‌تری را برای ترغیب شرکت‌های بین‌المللی در ورود به قراردادهای بالادستی خود به کار گیرند. همچنین تولیدکنندگان نفت به قیمت‌هایی بالاتر از سطوح فعلی نیاز دارند تا حساب‌های خارجی خود را تراز کنند. این قیمت‌ها بسته به نیاز هر کشور متفاوت است. هر چقدر قیمت‌ها بیشتر کاهش پیدا کند و مدت بیشتری پایین بماند کشورهایی مانند ونزوئلا که موج جدید ملی‌سازی در آن‌ها از التهاب بیشتری برخوردار است بیشتر رنج خواهند برد. دولت ایالت آلبرتا کانادا در نوامبر ۲۰۰۸ اعلام کرد در پنج سال آینده از شرکت‌هایی که توسعه میادین نفت و گاز را برعهده گیرند حق الامتیاز کمتری دریافت خواهد کرد. درحالی‌که آلبرتا در اواخر سال ۲۰۰۷ حق الامتیازها را افزایش داده بود. معاون شرکت آگران موبیل در اوایل دسامبر ۲۰۰۸ گفت: هر چقدر شرایط چالش برانگیزتر می‌شود نیاز به فناوری و تخصص بیشتر می‌شود و این همان چیزی است که ما می‌توانیم برای کشورهای میزبان ارمغان بیاوریم. در دهه‌های هشتاد و نود میلادی به دلیل ضعف

اگر اعضای اوپک از ابتدای سال ۲۰۰۹ به پنجاه درصد از تعهد خود عمل کنند و عراق نیز در سال ۲۰۰۹ تولید خود را به ۲/۴ میلیون بشکه در روز برساند، مجموع تولید اوپک به ۲۹/۳۵ میلیون بشکه در روز خواهد رسید و در این صورت در این سال فقط ۲۰ هزار بشکه در روز از ذخیره‌سازی‌ها برداشت خواهد شد که رقم قابل ملاحظه‌ای نیست. براساس آخرین آمار موجود، ذخیره‌سازی‌های OECD در پایان سه ماهه سوم ۲۰۰۸ به سطح ۵۶ روز از تقاضای این کشورها رسید اما میانگین ذخیره‌سازی‌ها در پنج سال گذشته معادل ۵۲ روز بوده است. مصرف OECD در پایان سه ماهه سوم ۲۰۰۸ در سطح ۴۶/۶ میلیون بشکه در روز قرار داشت و حداقل ۱۸۶/۴ میلیون بشکه نفت بیشتر در این کشورها انباشت شده است. کاهش تولید پنجاه درصدی اوپک تنها در حدود ۷ میلیون بشکه از این نفت اضافه را جذب خواهد کرد که برای بازگرداندن قیمت‌ها به سطوح قبلی کافی نیست. بنابراین می‌توان انتظار داشت که حداقل در کوتاه مدت و احتمالاً در میان مدت قیمت‌ها به اوج قبلی خود باز نخواهند گشت. قیمت‌های پایین نفت نیز می‌تواند تأثیر خود را بر بسیاری از متغیرها به جای گذارد. مطالعه تأثیر فضای قیمت‌های پایین نفت بر اوضاع صنعت نفت می‌تواند مفید باشد و حقایقی را آشکار سازد. تولیدکنندگان نفت در این قیمت‌ها قادر به اتکاء به منابع داخلی برای توسعه ظرفیت‌های تولید نفت نخواهند بود و ممکن است ناچار

جدول ۱- عرضه و تقاضای جهانی نفت در سال ۲۰۰۹ (م.ب.ر)

متوسط سال	سه‌ماهه چهارم	سه‌ماهه سوم	سه‌ماهه دوم	سه‌ماهه اول	
۸۵/۶۸	۸۶/۷۶	۸۵/۰۵	۸۵/۰۴	۸۵/۸۸	تقاضای جهانی نفت
۵۰/۲۲	۵۰/۲۴	۴۹/۸۲	۵۰/۱۸	۵۰/۶۵	عرضه غیر اوپک
۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۸۶	تولید اندونزی
۵/۲۴	۵/۴۴	۵/۳۴	۵/۱۵	۵/۰۴	نفت غیرمرسوم و میعانات اوپک
۵۶/۳۲	۵۴/۵۶	۵۶/۰۲	۵۶/۱۹	۵۶/۵۵	مجموع عرضه غیر اوپک
۲۹/۳۶	۳۰/۲۲	۲۹/۰۳	۲۸/۸۵	۲۹/۳۳	تقاضا برای نفت اوپک
۲۹/۳۵	۲۹/۳۵	۲۹/۳۵	۲۹/۳۵	۲۹/۳۵	تولید اوپک بدون اندونزی
-۰/۰۲	-۰/۸۸	۰/۳۱	۰/۴۹	۰/۰۱	مازاد عرضه در بازار نفت
	-۰/۴۰	۰/۴۰	۱/۰۰	-۰/۷	تغییرات در ذخیره‌سازی‌ها

توضیح ۱: با فرض عمل اوپک به ۵۰٪ از تعهد کاهش یا ۷۲ م.ب.ر و تولید عراق معادل ۲/۴ م.ب.ر
توضیح ۲: ممکن است مجموع به دلیل گرد کردن معادل حاصل جمع نباشد

جدول ۲ - نیاز به قیمت‌های نفت برای تراز کردن حساب‌های خارجی (دلار در بشکه)

۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۰	
۱۰۲/۶۸	۹۹/۸۸	۹۰/۹۶	۸۱/۰۱	۲۶/۵۴	ونزوئلا
۸۳/۳۱	۸۶/۳۳	۵۷/۳۲	۴۹/۷۳	۱۲/۴۲	ایران
۵۴/۲۶	۵۰/۷۴	۴۲/۸۶	۴۲/۸۶	۲۰/۵۶	عربستان سعودی
۵۲/۰۷	۵۰/۳۵	۴۳/۵۵	۳۷/۹۲	۵/۶۲	کویت
۴۵/۵۹	۴۰/۵۶	۳۳/۵۳	۲۷/۶۹	۱/۸۹	امارات
۳۰/۸۵	۱۷/۹۴	۱۶/۸۵	۱۴/۲۷	۲۱/۲۴	الجزایر
۸/۳۵	۱۰/۱۸	۱۴/۷۶	۱۷/۳۸	۱۵/۸۵	قطر

منبع: PFC Energy

که در ۲۲ ژوئن ۲۰۰۸ برگزار شد کاملاً مورد تأکید قرار گرفت. در اولین بند این بیانیه تأکید شده بود که ظرفیت مازاد عرضه نفت برای بازار جهانی نفت از اهمیت بالایی برخوردار است و لذا افزایش مناسب سرمایه‌گذاری در بخش‌های بالادستی و پایین‌دستی برای تضمین عرضه کافی و به موقع، ضروری است. سیاست‌های انرژی مناسب و سرمایه‌گذاری قابل پیش‌بینی و دسترسی بهتر به فناوری، در این زمینه ضرورت دارد. اجلاس جدّه در زمانی برگزار شد که قیمت‌ها در سطحی بی‌سابقه قرار داشتند. وزیران نفت از کشورهای تولیدکننده اوپک و غیر اوپک، وزیران انرژی کشورهای مصرف‌کننده، مقامات سیاسی کشورها، مقامات شرکت‌های نفتی بین‌المللی و مؤسسات و سازمان‌های انرژی و در مجموع ۳۶ هیأت از کشورهای یاد شده و ۲۲ شرکت ملی و بین‌المللی در این اجلاس حضور داشتند.

در نوزدهم دسامبر ۲۰۰۸ دومین اجلاس از این نوع به دعوت نخست‌وزیر انگلیس در لندن برگزار شد. در بیانیه پایانی آن نیز تأکید شد که شرکت‌کنندگان در این اجلاس توافق کرده‌اند که مجمع بین‌المللی انرژی (International Energy Forum) برای اولین بار آماری را درباره برنامه‌های سرمایه‌گذاری سالانه در بخش انرژی جمع‌آوری و منتشر سازد تا اطمینان بیشتری به بازار و شرکت‌ها داده شود. همچنین در بیانیه‌ای که توسط دولت انگلیس منتشر شد بر این نکته تأکید شده بود که شرکت‌کنندگان در اجلاس انرژی لندن بر اهمیت رژیم‌های شفاف و باثبات سرمایه‌گذاری تأکید و توافق کردند که در جهت برداشتن موانعی که بر سر راه سرمایه‌گذاری است، همکاری کنند. اجلاس لندن

چشم‌اندازهای قیمت نفت، سرمایه‌گذاری کافی در صنعت نفت صورت نگرفته بود و به همین دلیل با رشد چشم‌گیر تقاضا در سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۰۷، بازار نفت با کمبود ظرفیت در بخش‌های مختلف بالادستی و پایین‌دستی مواجه گردید و این از مهم‌ترین عواملی بود که به افزایش قیمت‌های نفت منجر شد. در دوره رونق قیمت‌های نفت تصور می‌شد که سرمایه‌بیشتری در صنعت نفت جذب گردد و کمبود سرمایه‌گذاری را برطرف سازد. اما در شرایطی که تقاضا و قیمت‌های نفت از استحکام بالایی برخوردار بودند و چشم‌انداز آن‌ها نیز امیدوارکننده بود، تولیدکنندگان از دست بالا برخوردار شدند. درآمد سرشار نفت به آن‌ها اجازه داد که برای توسعه صنعت نفت به منابع داخلی تکیه کنند و شرایط سخت‌تری را به سرمایه‌گذاران پیشنهاد دهند. موج ملی‌گرایی در صنعت نفت از عربستان و روسیه گرفته تا الجزایر، ونزوئلا و بولیوی رافراگرفت. اگر بحران اتفاق نمی‌افتاد و قیمت‌های نفت همچنان در سطح بالایی باقی می‌ماند شرکت‌های بین‌المللی نیز باید همچنان با شرایط دشوار سرمایه‌گذاری در مناطق نفت‌خیز کنار می‌آمدند.

اکنون مناسب است با کنار هم قراردادن چند سؤال در پی یافتن پاسخی برای توجیه وضعیت امروز بازار نفت باشیم. کشورهای صنعتی و مصرف‌کننده نفت در سال‌های بالا بودن قیمت‌ها به خوبی درک کردند که اقتصادشان بدون وجود ظرفیت مازاد در بخش‌های بالادستی و پایین‌دستی صنایع نفت و گاز، تا چه حد آسیب‌پذیر و شکننده خواهد بود. ضرورت سرمایه‌گذاری و افزایش ظرفیت‌ها در بیانیه پایانی اجلاس جدّه

کالای استراتژیک، برای این کشورها بیش از قیمت‌ها اهمیت داشته باشد. بنابراین اگر قیمت‌های پایین، امنیت عرضه را به خطر اندازد تلاش خود را به کار خواهند گرفت تا قیمت‌ها به سطحی برسد که سرمایه‌گذاری در توسعه ظرفیت‌های جدید و حفظ ظرفیت‌های موجود تشویق گردد. اما در حال حاضر چنین رفتاری از سوی مصرف‌کنندگان عمده مشاهده نمی‌شود.

رفتار ملی‌گرایانه کشورهای صاحب نفت از نظر کشورهای مصرف‌کننده، باعث مبهم شدن آینده صنعت نفت خواهد شد. شاید تصمیم‌های اوپک برای کاهش تولید در اجلاس اخیر اوپک به همین دلیل با واکنش منفی مصرف‌کنندگان عمده مواجه شد. هر چند بر اساس تئوری اقتصادی برای تشویق سرمایه‌گذاری در یک صنعت باید چشم‌انداز سود بازگشتی به اندازه کافی بالا باشد. اما به نظر می‌رسد در حال حاضر شرایطی فراهم آمده است که برای وادار ساختن کشورهای میزبان به بازکردن درهای صنعت نفت خود بر روی شرکت‌های بین‌المللی و تأمین سوخت مورد نیاز جهان صنعتی باید آن‌ها را در تنگنای قرارداد و وادارشان کرد که در فضای قیمت‌های پایین نفت تنفس کنند. در حالی که بحران اقتصادی و ضعف بنیادهای بازار این فضا را به طور عملی ایجاد کرده است و خواست سیاسی کشورهای صنعتی غرب نیز به آن دامن خواهد زد.

در زمانی برگزار شد که قیمت‌های نفت در فاصله برگزاری این اجلاس و نشست جدّه در پایین‌ترین سطح قرار گرفت. در این اجلاس نیز نمایندگان بیش از ۳۰ کشور و نیز سازمان‌های بین‌المللی حضور داشتند. در واقع این شواهد نشان می‌دهد که ضرورت سرمایه‌گذاری در این صنعت چه در قیمت‌های بالا و چه در قیمت‌های پایین از اهمیت یکسان برخوردار است.

این سؤال احتمالاً برای مصرف‌کنندگان عمده مطرح شده است که اگر فضای قیمت‌های بالای نفت به سخت‌تر شدن سرمایه‌گذاری خارجی در صنعت نفت منجر شده است، آیا قیمت‌های پایین می‌تواند این فضا را در هم شکنند و محیط مناسب را برای ورود شرکت‌های عمده نفتی و افزایش سرمایه‌گذاری فراهم آورد؟ اگر پاسخ به این سؤال مثبت باشد می‌توان نتیجه گرفت که علاوه بر عوامل بنیادین بازار که عامل اصلی کاهش قیمت‌های نفت بوده‌اند، خواست سیاسی کشورهای مصرف‌کننده عمده برای مهیا کردن شرایط بهتر برای ورود شرکت‌های بین‌المللی به مناطق نفت خیز جهان نیز به فضای قیمت‌های پایین دامن می‌زند تا امکان افزایش ظرفیت‌های مورد نیاز برای پاسخ‌گویی به تقاضا در دهه‌های آینده فراهم آید. به نظر می‌رسد موضوع امنیت عرضه نفت به عنوان یک

